

✓ โรงพยาบาลยุคแรกในเมืองเชียงใหม่

คนเก่าๆบอกว่า สมัยก่อนคนในเมืองเชียงใหม่มักเข้ารักษาที่โรงพยาบาลเอกชนกัน ส่วนโรงพยาบาลสวนดอกหรือโรงพยาบาลมหาสารนครเชียงใหม่เพิ่งพัฒนาขึ้นในภายหลัง โรงพยาบาลสมัยก่อน นอกเหนือจากโรงพยาบาลแมคคอร์มิคแล้ว โรงพยาบาลที่ได้รับความนิยมก็มีโรงพยาบาลหนองมน ของ นพ.มนู แมนมนตรี, โรงพยาบาลหมอลิงจันดา ของ นพ.จันดา สิงหนตรและโรงพยาบาลหมอลงค์ของ นพ.สงค์ เสียมภักดี

หากย้อนไปไกลกว่านั้นอีกการรักษาโรคมักใช้หมอฟันเมืองเป็นหลัก ไม่เว้นแม้แต่ในเมืองเชียงใหม่ ดังเช่นการคลอด สมัยก่อนมักใช้หมอต้าแย แต่ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ประมาณ พ.ศ. 2486) การทำคลอดในตัวเมืองเชียงใหม่เริ่มหันสมัย โดยใช้หมอดุคงครรรจ์แผนปัจจุบัน

ชาวไทยเชื้อสายจีนคนหนึ่งที่มาตั้งหลักฐานที่ย่านประตูเชียงใหม่เล่าว่า ตอนคลอดบุตรชายคนโต ประมาณปี พ.ศ. 2486 ใช้บริการของเจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่ บ้านอยู่ด้านหลังโรงเรียนยุพราช เป็นที่นิยมกันในตัวเมืองเชียงใหม่ เจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่ มีเชื้อสายเจ้านายฝ่ายเหนือ เป็นนางพยาบาล รูปร่างเล็ก ไม่สูง ผิวดำแดง อายุขณะนั้นประมาณ 30 ปีเศษ ใครจะคลอดก็ต้องไปฝากครรรจ์กับเจ้าบัวผัด ตั้งแต่ 7 เดือนเป็นต้นไป เหมือนเป็นการบอกกล่าวไว้ก่อนเมื่อถึงวันคลอดเมื่อภรรยาเจ็บท้อง ก็ขี่จักรยานไปตามเจ้าบัวผัดที่บ้าน เจ้าบัวผัดก็จะมาที่บ้านโดยใช้บริการโดยสารรถสามล้อแรงคน มีผู้ช่วยมาด้วยคนหนึ่งรูปร่างสูงขาว

เกี่ยวกับเจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่นั้น เป็นธิดาของเจ้าราชสัมพันธ์ จบพยาบาล สมัยก่อนเรียก “นางอนามัย” มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า นางอนามัยเหล่านี้ห้ามแต่งงาน คำพื้นเมืองว่า “ตั้งเอาผัวปะได้” และนางพยาบาลรุ่นเก่าๆก็มักไม่แต่งงานกันจริงๆ ดังเช่น เจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่ คนหนึ่ง คุณทองหล่อ เป็นเพื่อนเจ้าบัวผัดอีกคนหนึ่ง เป็นพยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลด้วยกันปัจจุบัน คือบริเวณกาชาด ใกล้สะพานนครพิงค์ คุณทองหล่อ มาอยู่ที่บ้านของเจ้าบัวผัด (เจ้าเครือแก้ว ณ เชียงใหม่, สัมภาษณ์)

เรื่องการ “ตั้งเอาผัวปะได้” นี้ ฟังเหตุผลได้ความว่า “นางอนามัย” สมัยก่อนนั้นมีน้อยและปริมาณงานเยอะจริงๆ ความรับผิดชอบสูงจนไม่มีเวลาที่จะไปคบหาสมาคมกับชายใดในทางสังคม พันธภาพต่างเพศ วันคืนล่วงเลยพันวัยที่จะมีครอบครัว จนชาวบ้านทั่วไปนำปัญหามาเป็นข้อสรุปว่า “ตั้งเอาผัวปะได้”

เจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่ เกิด พ.ศ. 2450 ปัจจุบันอายุ 96 ปี เป็นธิดาของเจ้าสัมพันธ์วงศ์ (เจ้าสิงห์แก้ว ณ เชียงใหม่) มีพี่น้อง 3 คน คือ เจ้าจันทา ณ เชียงใหม่, เจ้าดวงเดือน และเจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่ เจ้าบัวผัด เรียนจบจากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยและไปเรียนต่อดุคงครรรจ์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบแล้วเข้าอบรมพยาบาลที่โรงเรียนประชาอนามัยพิทักษ์ ที่กรุงเทพฯอีก 4 เดือน ก่อนประกอบอาชีพเป็นพยาบาล ประจำสถานีนอนามัยที่ 3 ปัจจุบันคือสถานีกาชาดริมน้ำบึงใกล้สะพานนครพิงค์ฝั่งตะวันตก

การไปเรียนที่กรุงเทพฯในสมัยก่อน ไม่ใช่เรื่องง่าย เจ้าบัวผัด เล่าว่า “ไปกรุงเทพฯปี พ.ศ. 2467 พร้อมกับเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าดารารัศมีฝากไว้กับทูลกระหม่อมบริพัตร ทูลกระหม่อม มีลายพระหัตถ์ใส่พานไปฝากเข้าพยาบาล พร้อมกับเจ้าจันดี ณ เชียงใหม่ ธิดาของเจ้าน้อยบึง ณ เชียงใหม่ แต่เจ้าจันดี เข้าเรียนไม่ได้ ขณะเรียนที่กรุงเทพฯพักอาศัยอยู่บ้านเจ้ากาวิละ (บิดาของเจ้าศิริประกาย ณ เชียงใหม่) เข้าเรียนขณะนั้นอายุ 17 ปี จบกลับมาทำงาน

เยี่ยมโรงพัก

เป็นพยาบาลที่เชียงใหม่ อายุ 22 ปี สมัยนั้นเรียกว่า “นางอนามัย”

งานของนางอนามัยยุคแรกที่สถานีนอนามัยที่ 3 นั้นประมาณ ปีพ.ศ.2472 เจ้าบัวผัดเล่าว่า การเป็นนางพยาบาล หรือ นางอนามัย ลำบากมากในสมัยก่อน เพราะนางพยาบาลมีน้อยคือแค่ 4 คน มีเจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่, นางทองหล่อ ชาวประโง, นางละออ มหาเกศ, นางสมบุญ มหาเกศ ส่วนตำแหน่งเสมียนชื่อ นายทองแถม มหาเกศ

สมัยเมื่อยังมีโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่ถนนห้วยแก้วนั้นมีหลวงพิบูลย์เป็นหมอบประจำโรงเรียนภรรยาชื่อ คุณนายเจียน เป็นพยาบาลทำงานอยู่ที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงด้วยกัน ต่อมาเมื่อโรงเรียนยกเลิก จึงย้ายไปทำงานกรุงเทพฯ (เจ้าบัวผัด ณ เชียงใหม่, สัมภาษณ์)

สถานีนอนามัยที่ 3 ที่เจ้าบัวผัดกล่าวถึงเป็นสถานียพยาบาลหรือโรงพยาบาลยุคแรกๆของเมืองเชียงใหม่ที่เป็นของรัฐบาล ก่อนที่จะสร้างโรงพยาบาลสวนดอกที่ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลมหาสารนครเชียงใหม่

สถานีนอนามัยที่ 3 มีประวัติว่าสร้างดำเนินการใน พ.ศ. 2473

เดิมนั้นยังไม่มีโรงพยาบาลรัฐบาล แต่เรียกเป็นสถานีนอนามัยของเมืองเชียงใหม่เดิมอาศัยสถานที่ของกรมทหารราบที่ 8 ในค่ายกาวิละตั้งแต่ปี พ.ศ. 2467 แต่เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมื่อพลโทพระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ มาดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล จึงดำริที่จะหาสถานที่สร้างสถานีนอนามัยใหม่และเห็นว่าที่ดินตั้งโรงพยาบาลอเมริกันเชียงใหม่เก่าของคณะมิชชันนารีริมแม่น้ำบึง (สถานที่นี้ห่างจากสะพานนครพิงค์ด้านตะวันตกเลี้ยวขวาจะอยู่ซ้ายมือ) ซึ่งเป็นสถานที่โรงพยาบาลเก่าก่อนที่จะย้ายไปสร้างโรงพยาบาลแมคคอร์มิค จึงให้นายแพทย์แมคเคน หัวหน้าคณะมิชชันนารีช่วยประสานงานไปยังคณะที่อเมริกา ขอใช้สถานที่นั้นสำหรับราชการ เมื่อคณะมิชชันนารีอนุมัติแล้วจึงดำเนินการก่อสร้าง โดยสร้างเป็นตึก 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นพื้นคอนกรีตมีห้องตรวจโรค ห้องทำการรักษา ห้องบริบาลทารก ห้องทำฟัน ชั้นบนเป็นพื้นไม้สักมีห้องคลอดบุตร ห้องพักรักษา ห้องพิเศษ ห้องจัดอาหาร ห้องนางอนามัย มีห้องอาบน้ำ ห้องส้วม ค่าก่อสร้างเป็นเงิน 24,527.11 บาท (คำกล่าวเปิดสถานีนอนามัยที่ 3 ของพระยาอนุบาลพายัพกิจ, หนังสือที่ระลึกงานฉาปนกิจศพพระยาอนุบาลพายัพกิจ, 2512)

สมัยนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่หรือที่เรียกสมัยนั้นว่าปลัดมณฑลประจำจังหวัดเชียงใหม่ และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดเชียงใหม่ คือ อำมาตย์เอก พระยาอนุบาลพายัพกิจ ชื่อเดิม คือ ปุ่น อาสนจินดา ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2471 จนถึงปี พ.ศ. 2480 ย้ายไปเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอุบลราชธานีและต่อมาประสบปัญหาด้านการเมืองต้องออกจากราชการรับบำนาญ ขณะอายุ 51 ปี หลังจากนั้นมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองเชียงใหม่มีบ้านอยู่เมืองสมุทร ด้านหลังตลาดเมืองใหม่ปัจจุบัน จนเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2512

ในพิธีเปิดสถานีนอนามัยที่ 3 นี้พระยาอนุบาลพายัพกิจ ประจำจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวเชิญประธาน คือพระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ ตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ หากสมัยนั้นคงเชิญตัด

ริบบิ้นหรือกดป้ายแพรเปิดอาคาร แต่ในสมัยปี พ.ศ. 2473 นั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างจากสมัยนี้โดยใช้คำว่าเชิญเทียบตึกเพื่อเป็นมงคลฤกษ์ “บัดนี้ การก่อสร้างตึกได้เสร็จพอใช้การได้และฝ่าพระบาทได้ทรงพระอุตสาหะเสด็จมา ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานโอกาสอัญเชิญเสด็จมาทรงเปิดตึก โดยทรงไขกุญแจประตูตึก และเชิญเสด็จเทียบตึกเพื่อเป็นมงคลฤกษ์ในการที่จะใช้เป็นสถานที่รักษาพยาบาลคนเจ็บไข้ต่อไป” ถ้อยคำภาษาส่วนหนึ่งเนื่องจากเป็นเชื้อพระวงศ์ถึงหมอมเจ้า จึงขอใช้ราชาศัพท์ด้วย

ก่อนหน้านั้นสถานที่นี้เป็นโรงพยาบาลของคณะมิชชันนารี มีชื่อว่า “โรงพยาบาลอเมริกันเชียงใหม่” หรือ “โรงพยาบาลเชียงใหม่” ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2433

มีประวัติว่าเริ่มต้นที่นายแพทย์แมคเคน หรือชื่อเต็มคือ ดร.เจมส์ ดับบิว แมคเคน เป็นแพทย์แผนปัจจุบันจบจากกรุงนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา มาทำหน้าที่มิชชันนารีและเป็นแพทย์รักษาคนไข้ที่เมืองเชียงใหม่ ได้เริ่มเสาะหาประมาณตั้งโรงพยาบาลถาวรขึ้น เป็นเรือนไม้สักมีอาคาร 4 หลัง หลังแรกเป็นบ้านพักแพทย์ อีก 3 หลัง หลังใหญ่ด้านหน้าเป็นที่ทำการ มีห้องจำหน่ายยา ห้องตรวจโรคและห้องผ่าตัด อีก 2 หลังเป็นเรือนไข้พิเศษเรียกว่า princes ward เพราะได้งบประมาณมาจากเจ้านายฝ่ายเหนือมาจัดสร้าง อีกหลังเรียกว่า European ward ได้งบประมาณจากต่างชาติและในบริเวณโรงพยาบาลนี้มีโรงผลิตวัคซีนป้องกันโรคฝีดาษ โรงพยาบาลนี้ได้รับใช้คนไข้อยู่เกิน 40 ปีก่อนที่จะย้ายมาเป็นโรงพยาบาลแมคคอร์มิค ซึ่งต่อมานายแพทย์แมคเคนผู้นี้เองที่เป็นผู้สร้างนิคมผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่เกาะกลาง(ชื่อเขียนของ นพ.จันดา สิงหนตร เรื่องประวัติการแพทย์แผนปัจจุบันภาคเหนือ จากหนังสือแมคคอร์มิค ฉบับเดือนพฤศจิกายน 2499 น. 123)

แต่หากย้อนไปถึงก่อนหน้าที่จะมีโรงพยาบาลอเมริกันเชียงใหม่ที่สร้างโดยนายแพทย์แมคเคนนั้นการแพทย์แผนปัจจุบันของเมืองเชียงใหม่ เริ่มต้นโดย ดร.แดนเนยล แมคคิลลารี และ โซเฟีย บลัดเล เริ่มเข้ามาสอนศาสนาในเมืองเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2410

นายแพทย์บุญชม อาวิวงศ์ อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลแมคคอร์มิค ได้เขียนเกี่ยวกับการเดินทางของ ดร.แดนเนยล แมคคิลลารี ในหนังสือโรงพยาบาลแมคคอร์มิค ฉบับเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 ไว้ว่า

“ในปีพ.ศ. 2401 มีชายหนุ่มชายอเมริกันจากมลรัฐคาโรไลน่าเหนือ ได้อาสาเป็นนักสอนศาสนาคริสต์ในในประเทศไทยระหว่างที่อยู่ในจังหวัดพระนครท่านได้มีโอกาสรู้จักคุ้นเคยกับเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ซึ่งมักจะลงไปราชการที่จังหวัดพระนครหลายครั้งในที่สุดภายหลังที่ได้ทำการสมรสกับลูกสาวของหมอบรัดเลย์แล้ว ชายหนุ่มผู้นี้ได้ตัดสินใจที่จะเปิดสถานีสอนศาสนา (มิสชัน) ใหม่ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในที่สุดโอกาสก็ได้มาถึงท่านในปี พ.ศ. 2410 ท่านจึงได้พาครอบครัวของท่านขึ้นมาเชียงใหม่ และเริ่มดำเนินกิจการในด้านคริสตศาสนาจนท่านและภรรยาได้สิ้นชีวิตในจังหวัดนี้ ชาวเมืองเชียงใหม่เรียกท่านว่า “พ่อครูหลวง”

ดร.แมคคิลลารี เป็นนักสอนศาสนาแต่อบรมวิชาแพทย์มาบ้างเพราะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ในการเผยแพรศาสนา ต่อมาเห็นปัญหาด้านการรักษาพยาบาลที่ยังไม่ทันสมัยในเมืองเชียงใหม่จึงทำเรื่องขอแพทย์มาเพิ่ม แพทย์รุ่นต่อมา คือนายแพทย์รูแมน, นายแพทย์เอม.เอ.ซีค จนถึงนายแพทย์แมคเคน ที่สร้างโรงพยาบาลอเมริกันเชียงใหม่ก่อนที่จะมาถึงยุคที่นายแพทย์คอร์ท ทาทุนมาสร้างโรงพยาบาลแมคคอร์มิคและเปิดบริการเมื่อเดือนมกราคมปี พ.ศ. 2468.

พ.ต.ท.อนุ เนินหาด รอง ผกก.สส.สภ.อ.หางดง